

ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУ СТРАНАМИ ЮГО-ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ В РАМКАХ ЧЕРНОМОРСКОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА И ГУАМ

Висновки.

Криза зумовила безпрецедентні за масштабом і наповнення заходи у всіх основних країнах та регіонах світу. У фінансовому вираженні ці програми досягли 13 трлн дол., в тому числі фінансове оздоровлення банків і компаній - 3,6 трлн дол., стимулюючі програми - 9,4 трлн дол. Загальні заходи: рекапіталізація постраждалих банків, підтримка системоутворюючих компаній, ізоляція проблемних активів. Реалізовані сотні нових протекціоністських заходів.

Разом з тим в ході кризи стало очевидно, що процес координації макроекономічної і фінансової політики в Європі не встигає за процесом економічної інтеграції. Очевидно, що банки в країнах з ринковою економікою брали на себе величезні ризики, коли підтримували безпрецедентний бум кредитування і попиту, не створюючи при цьому достатнього фінансового обґрунтування.

То ж, необхідно країнам – членам Євросоюзу (в тому числі й країнам Центрально-Східної Європи) проводити скоординовану політику по основних напрямках, включаючи створення настільки необхідної системи фінансової стабільності, яка охоплює як розвинені, так і що розвиваються економіки, а також спільні зусилля щодо запобігання руйнівних коливань обмінних курсів.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

1. Дипломатия глобализации / Л.М. Капица // Экономика XXI века. - 2010. - № 2. - С. 27-81.
2. Основные показатели экономического и социального развития стран и регионов мира / Л.М. Капица // Страны и регионы мира. Экономико-политический справочник. 3-е изд. / Под ред. А.С. Булатова. - М.: Проспект, 2009.
3. Платонова И.Н. Роль валютной политики в преодолении финансового кризиса в России / И.Н. Платонова // Мировой финансовый кризис: пути выхода из сложившейся ситуации. Материалы международного научного конгресса "Роль бизнеса в трансформации российского общества" 13-19 апреля 2009 г. - М.: МФПА, 2010. - С. 13-28.
4. Demircuc-Kunt A., Serven L. Are All the Sacred Cows Dead? Implications of the Financial Crisis for Macro and Financial Policies // World Bank Policy Research Working Paper No 4807. 2009.
5. www.liffe.com
6. www.smida.gov.ua
7. www.sta.gov.ua
8. www.rada.kiev.ua
9. www.kmu.gov.ua
10. www.interfax.kiev.ua/ukr
11. www.kommersant.ua
12. www.economics.unian.net
13. www.oecd.org
14. www.worldbank.org
15. www.imf.org
16. www.epp.eurostat.ec.europa.eu
17. www.europe.eu.int
18. www.worldbank.org/eca
19. <http://minprom.ua>

РЕЗЮМЕ:

Глобальна економічна криза підірвала вражаючі темпи економічного зростання, досягнуті за останні роки країнами Центральної та Східної Європи й сприяла виникненню сукупності кризових явищ в фінансовій, соціальній та гуманітарній сферах. Тому дуже актуальним є аналіз основних макроекономічних показників у кризовий період та дослідження заходів, що сприяли подоланню кризових явищ в економіці.

Ключові слова: глобальна економічна криза, кризовий період, подолання кризових явищ в економіці, темпи економічного зростання

РЕЗЮМЕ:

Глобальный экономический кризис подорвал впечатляющие темпы экономического роста, достигнутые за последние годы странами Центральной и Восточной Европы и способствовал возникновению совокупности кризисных явлений в финансовой, социальной и гуманитарной сферах. Поэтому очень актуальным является анализ основных макроэкономических показателей в кризисный период и исследования мероприятий, способствовавших преодолению кризисных явлений в экономике.

Ключевые слова: глобальный экономический кризис, кризисный период, преодолению кризисных явлений в экономике, темпы экономического роста

SUMMARY:

Global economic crisis has undermined the impressive economic growth achieved over recent years Central and Eastern Europe and contributed to the totality of crisis in the financial, social and humanitarian spheres. So very important is the analysis of key macroeconomic indicators during the crisis period and research activities, contributing to overcome the crisis in the economy.

Keywords: global economic crisis, the crisis period, overcoming the crisis in the economy, economic growth

РОЛЬ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ В ПРОЦЕСАХ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Хромов М.І., к.е.н., старший науковий співробітник Інституту економіки промисловості Національної академії наук України

В сучасних умовах мінливих суспільних перетворень, техніко – технологічного розвитку, глобалізації формування ринкового середовища все більшого значення набувають питання зміни уявлення про закономірності, джерела та чинники розвитку економічних систем.

Якісний прорив в усвідомленні сприйняття навколишнього світу, пов'язаний з розробкою нової парадигми, системи ідей і уявлень, яка спроможна до вирішення чи розв'язання протиріч, що виникають у науці, надати роз'яснення накопиченому емпіричному матеріалу та відкрити шлях до поглибленню знань [1, с.34].

В економічних дослідженнях останніх років питанню вивчення процесів економічного розвитку, в тому числі особливої ролі людини в сучасних умовах суспільного устрою, приділяється велика увага. Цим напрямом науки присвятили праці В.Антонюк, В.Близнюк, Д.Богиня, І.Буян, О.Грішнова, В.Ковальчук, М.Критський, Е.Лібанова та інші науковці. Однак, детальний аналіз наукових розробок з зазначених питань свідчить про незавершеність дослідження людського капіталу, залишаються дискусійними окремі питання визначення його ролі, як економічної категорії, в процесах економічного розвитку.

Метою статті є комплексне системне дослідження процесів економічного розвитку, моделей економічного зростання, визначення факторів розвитку економічних систем в контексті ефективності функціонування людського капіталу.

Економіка – динамічна система. Вона завжди знаходиться в стані динамічних змін, екстенсивного чи інтенсивного розвитку, застою чи спаду. В цьому контексті важливим є розгляд співвідношення понять «динаміка», «зростання» та «розвиток».

ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУ СТРАНАМИ ЮГО-ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ В РАМКАХ ЧЕРНОМОРСКОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА И ГУАМ

Динаміка – стан руху, хід змін будь – якого явища в будь – якому напрямі під впливом певних факторів.

Зростання – збільшення в обсязі, кількості, розмірах, вазі і т.п.

Розвиток – процес переходу від одного якісного стану в інший, досконаліший [2, с.9].

Системне теоретичне визначення, обґрунтування національної моделі економічного зростання запропонував І.Буян [2, с.9-26]. Дослідник визначив два основних загальних типи чинників економічного зростання:

1) сукупність факторів, які знаходяться безпосередньо у сфері виробництва предметів і послуг. Це – виробничі приміщення, природні ресурси, знаряддя і предмети праці, технологія виробництва, транспортні засоби та засоби зв'язку, кількісний та професійно – кваліфікаційний склад працівників і т.п. Вони забезпечують фізичну і техніку – технологічну здатність економіки до зростання;

2) сукупність соціально – економічних умов, законів, принципів, мотивів, норм і правил тощо.

Не виключаючи вирішального значення за сукупністю матеріально – технічних, організаційних, речових і особистих факторів економічного зростання, науковець доводить, що саме досконала ефективна соціально – економічна система – ринкова, забезпечує цей процес. Вона здатна сприяти і науково – технічному, технологічному, організаційному прогресу, і ефективному застосуванню людських здібностей. З цими висновками не можна не погодитися. Дійсно, недосконала планово – керована соціально – економічна система не забезпечує ефективного використання економічних ресурсів. Закони, норми, принципи і правила розвитку економіки з одного боку створюють сприятливі економічні умови забезпечення потреб людини, а з іншого – визначають фактори і чинники досягнення зазначених цілей. Поведінка людини, як суб'єкту процесу відтворення, визначається, дійсно, через призму складових соціально – економічного устрою.

Однак, ці процеси необхідно розглядає в діалектичній єдності. Діалектика, як наука про найбільш загальні закони розвитку суспільства і людського мислення, є цілісним методом, органічною системою категорій і законів. Відповідно до загальнометодологічних положень вчення Гегеля, викладених в законі «заперечення заперечення», будь – які системи, процеси, взаємозв'язки та їх сутнісні елементи завжди подвійні, тобто містять в собі нові (достиглі) та колишні (застарілі) риси («заперечливе равним чином й позитивне»). Без заперечення старого неможливе формування й розвиток нового. Завдяки протигорьству економічних теорій більш складні структури набувають нової якості, що обумовлює відповідний спадковий зв'язок [3, с.107].

Завдання науки полягає в тому, щоб знайти міру, засіб та форму спадковості систем, оскільки від ступеню сполучення старого і нового в багатьох випадках залежать якісні характеристики, обґрунтованість синтезованих категорій науки та стійкість всієї її парадигми. Кожне з явищ і система аналізуються в процесі самозрушення від нищого до вищого, від старого до нового. Протигорьчя виступає як внутрішнє джерело і основний принцип руху, поступу. Розвиток розуміється як перехід кількісних змін до якісних і навпаки (зворотньо), як єдність та боротьба протилежностей, як заперечення заперечення [1, с.35].

В контексті окреслених підходів розвитку економічних систем, ресурсні чинники економічного зростання, які розміщені у сфері виробництва, праці, управління тощо, значення яких були вирішальними при плановій системі господарювання, мають діяти в органічній єдності з факторами, що притаманні безпосередньо ринковій системі: факторами пропозиції, попиту і розподілу ресурсів, тобто в поєднанні виробничих та соціально – економічних чинників економічного зростання. Звісно, зазначене буде відігравати позитивну роль за умови раціонального управління всіма залученими факторами і в цілому процесом розвитку економічної системи.

Безумовно, не можна не погодитися з тим, що в будь – якому з аспектів визначення, людські чинники економічного зростання є пріоритетними, як з приводу джерел, факторів цього явища, так і з точки зору його соціально – економічних умов, цілей та наслідків [2, с.12]. І особливо важливим є визначення характеру відносин взаємодіючих систем – людина і економіка. Дійсно, людина для економіки – це її творець, основний та особливий соціально – економічний ресурс, головна дійова особа економічної системи, особливий вид живої системи. До того ж, з приводу предмету нашого дослідження, важливою складовою взаємозв'язку між людиною і економікою є сформовані і втілені в людині власні особисті якості, фізіологічні та інтелектуальні здібності і безпосередньо її економічна діяльність.

Людський капітал, як найважливіший чинник соціально – економічного розвитку, визначає ефективність використання виробничого, фінансового та природного капіталу і безпосередньо впливає не тільки на темпи, але і на якість економічного зростання, що, за висновками науковців [4;5;6;7], обумовлено наступними причинами:

- Рух сучасної цивілізації до постіндустріального суспільства, інформаційної, наукоємної, високотехнологічної та інноваційної економіки. Цей процес супроводжується кардинальними змінами у змісті і характері трудової діяльності. Русійної сили набуває творчий характер праці і знання, як безпосередня продуктивна сила і виробничий ресурс.

- Зростання ролі людського капіталу приречене глибокими якісними змінами у відтворювальному процесі, в структурі якого все більшу значущість набуває сфера послуг, яка безпосереднім чином пов'язана з розвитком людини, формуванням її як особистості.

- Перегрупування русійних сил економіки у бік людського чинника обумовлено не тільки кардинальними змінами у структурі продуктивних сил, але й глибокою якісною трансформацією виробничих відносин.

- В умовах, коли головним конкурентоспроможним ресурсом економічних зрушень стає висока кваліфікація і сукупні знання працівників, виникає реальна можливість розповсюдження відносин власності на матеріальні умови виробництва, заміни відокремлення капіталу від працівника їх злиттям.

Визначення критеріїв економічного зростання та обґрунтування факторів впливу людського капіталу на зазначений процес завжди були питаннями особливої уваги науковців. Їх важливість на різних етапах соціально – економічного розвитку суспільства в процесі формування ринкової економіки, необхідність пошуку відповідних механізмів та інструментарію регулювання і вдосконалення ринкових відносин, зумовило появу різних теорій економічного зростання.

Здебільшого наукова думка єдина в визначенні, що сучасні теорії і моделі економічного зростання базуються на двох основних напрямках економічної теорії – кейнсіанства і неокласичної теорії, до того ж, і з намаганням їх поєднання [8, с.363].

Кейнсіанська теорія економічного зростання ґрунтується на теорії мультиплікатора інвестицій, яка в подальшому розвивалася такими дослідниками, як А.Хансен, О.Домар, Дж. Гікс, Р.Гарольд, М.Туган-Барановський та іншими. Дж.Кейнс виявив дію таких макроекономічних чинників зростання, як сукупний попит (сукупне споживання), сукупні заощадження та сукупні інвестиції. Тим самим він вперше застосував комплексний макроекономічний аналіз економічного зростання. Найпростішою моделлю економічного зростання стала модель О.Домара, алгебраїчний вираз якої виглядає наступним чином [9, с.224]:

$$\frac{\Delta Y}{Y} = \frac{\Delta I}{I} = a \times s \quad (1)$$

де: ΔY – приріст національного доходу;

ΔI - сукупні інвестиції;

a – гранична продуктивність капіталу;

s – гранична норма заощаджень.

ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУ СТРАНАМИ ЮГО-ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ В РАМКАХ ЧЕРНОМОРСКОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА И ГУАМ

Р.Гаррод у своїй моделі економічного зростання показує, що попит на інвестиції визначається величинами граничної капіталомісткості та темпу зростання. Це дозволяє визначити, якою має бути норма нагромадження при існуючих темпах зростання та граничній капіталомісткості, або якими мають бути темпи зростання при даній нормі нагромадження та існуючій капіталомісткості [10, с.192]:

$$G = \frac{S}{c} = \frac{Y_1}{Y_0} = \frac{\Delta I / Y_0}{\Delta K / \Delta Y} \quad (2)$$

де: G – темп економічного зростання;
 ΔK – приріст капіталу;
 c – гранична капіталомісткість продукту.

Часто обидві кейнсіанські моделі поєднують в одну модель економічного зростання Гаррода – Домара, адже висновки, що з них випливають, ідентичні: за даних технологічних умов виробництва темп економічного зростання визначається величиною граничної схильності до заощаджень, а динамічна рівновага економіки може існувати за умови неповної зайнятості [11, с.32].

«Закон ринків» Ж.Б.Сея став методологічною основою неокласичної концепції економічного зростання, яку у своїх дослідженнях розвивали Р.Кобб, Д.Кендрік, Я.Тінберген, Р.Солоу, М.Фрідмен, Е.Денісон та інші теоретики неокласичного спрямування [12, с.96]. Неокласична теорія досліджує механізм дії таких чинників економічного зростання, як капітал (K) і праця (L) через індекс багатофакторної продуктивності та виробничі функції.

Кендрік запропонував показник, що певним чином зважає витрати капіталу і праці [10, с.112]:

$$I_K = \frac{Y}{aK + (1-a)L} \quad (3)$$

де: I_K – показник багатофакторної ефективності;
 Y – валовий внутрішній продукт (ВВП);
 a – частка капіталу у ВВП;
 1-a – частка праці у ВВП.

Виробнича функція – рівняння функціонального взаємозв'язку між обсягами випуску сукупного продукту і затратами економічних ресурсів. Економічний зміст виробничих функцій полягає в уявленні впливу на економічне зростання кожного виробничого фактору, зокрема й результату їх сукупної дії. Тобто, виробничі функції розкривають механізм дії чинників економічного зростання.

Один з видів такої класичної функції – виробнича функція Кобба – Дугласа, яка показує постійну віддачу від масштабу (пропорційне кількісне зростання факторів і продукту) [13, с.110]:

$$Y = AK^\alpha L^\beta \quad (4)$$

де: Y – валовий внутрішній продукт;
 K – обсяг застосованого в економіці капіталу (середньорічна вартість засобів праці);
 L – застосований обсяг праці (середньорічний фонд заробітної праці);
 A – коефіцієнт масштабності (вплив інших чинників зростання);
 α – коефіцієнт еластичності капіталу;
 β – коефіцієнт еластичності праці
 (при умові, коли $\alpha + \beta = 1$).

Однак, зазначена функція відображає лише екстенсивне економічне зростання, тобто не враховує дії інтенсивних (якісних) чинників зростання. Вплив інтенсивних чинників відображає вдосконалена Я.Тінбергом модифікована функція Кобба – Дугласа [14, с.367]:

$$Y = AK^\alpha L^\beta r \quad (5)$$

де: $\alpha + \beta > 1$;
 r – комплексний коефіцієнт багатофакторної сукупної ефективності (окрім змін у науці і техніці відображає підвищення якості та зростання продуктивності капіталу і праці).

Р.Солоу у своїй моделі економічного зростання (на базі функції Кобба - Дугласа) доводив, що нестабільність динамічної рівноваги в кейнсіанських моделях була наслідком невзаємозамінності факторів виробництва. Модель Солоу описує механізм довгострокового стійкого економічного зростання, що забезпечує повну зайнятість ресурсів. Вона виділяє технологічний прогрес як єдину основу стійкого зростання добробуту і дозволяє знайти такий оптимальний варіант зростання, який забезпечує максимальне споживання. Вихідна виробнича функція Р.Солоу передбачає трудозберігаючу форму технологічного прогресу і набуває наступного вигляду [11, с.39]:

$$Y = f(K, L \times E) \quad (6)$$

ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ РАЗВИТТЯ СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУ СТРАНАМИ ЮГО-ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ В РАМКАХ ЧЕРНОМОРСКОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА И ГУАМ

де: E – ефективність праці;

L × E – кількість умовних одиниць праці з постійною ефективністю E.

Кейнсіанські моделі економічного зростання ґрунтуються на тезі про природну стагнаційність ринкової економіки, тому їх застосування можливе і ефективно за умов економічного спаду та стагнації. Неокласичні моделі, які виходять з того, що економічне зростання імманентне ринковій економіці, більш оптимальні саме за умов стійкого економічного зростання. Але ринкова економіка розвивається за принципами спіралі, де періоди економічного підйому змінюються кризовими явищами з властивими їм ознаками спаду виробництва, стагнації, застою і т.д. Тим паче, в сучасних умовах ситуація на фінансових і фондових ринках може змінюватись в будь – який момент і тенденції цих змін доволі часто є непередбаченими. Тому, тільки за умов врахування всіх можливих змін динаміки розвитку подій в глобальному конкурентному економічному середовищі досягається максимальна об'єктивність дослідження економічних процесів, що можливе лише з використанням в комплексному вигляді всього арсеналу моделей аналізу розвитку таких подій.

З численних моделей економічного зростання, які в якості впливового фактору розглядають людський капітал (але демонструють досить відмінні підходи до тлумачення змісту поняття зазначеної економічної категорії та її впливу на результат діяльності) є моделі: Р.Лукаса, П.Ромера, Д.Ромера і Г.Манківа – Д.Ромера – Д.Уейла.

В моделі Р.Лукаса розмежовано рівень людського капіталу (h), що відбивається у вищій продуктивності та доході окремих власників цього ресурсу і його запасах у вигляді загального результату для суспільства [16, p.25]:

$$Y(t) = N(t)c(t) + K(t) = AK(t)^\beta [u(t)h(t)N(t)]^{1-\beta} ha(t)^y \quad (7)$$

де: N(t)c(t)+K(t) – сума витрат на споживання домогосподарств та на приріст капіталу у певний період;

A – постійна величина, що відображає певний рівень технологій;

K(t) – запас фізичного капіталу;

[u(t)h(t)N(t)] – показник ефективності робочої сили;

N(t) – кількість зайнятих, h(t) – рівень їх вмій та u(t) - доля часу, приділеного власне виробничій діяльності;

h a (t) ^y - вираження зовнішнього ефекту від запасу людського капіталу для суспільства в цілому.

Модель П.Ромера ґрунтується на наступному розмежуванні структурних елементів людського капіталу:

L – фізичні спроможності осіб, зайнятих у виробництві;

E – освіта за результатами навчання в середній школі;

Z – сукупний дохід, набутий в процесі роботи.

У звичайному вигляді (як функція Коба – Дугласа) виробнича функція П.Ромера виглядає наступним чином [15, с.22]:

$$G(L, E, Z, X) = L^\alpha E^\beta Z^\gamma \sum_{j=1}^{\infty} X_j^\mu \quad (8)$$

де: X – проміжний продукт, що використовується у виробництві кінцевої продукції;

$\alpha + \beta + \gamma + \mu = 1$, - йдеться про незмінну віддачу ресурсів,

тобто можливість сталого економічного зростання.

В моделі Д.Ромера людський капітал [H(t)=L(t)G(E)] враховує кількість працюючих L(t) та кваліфікацію через роки навчання G(E). Його нагромадження відображається у співвідношенні між тими, хто навчається, і працюючими [17, p.140]:

$$Y(t) = K(t)^a [A(t)H(t)]^{1-a} \quad (9)$$

де: A(t) – коефіцієнт об'єктивності праці;

H(t) – людський капітал, або загальний обсяг виробничих послуг, пропонувані кваліфікованими працівниками;

K(t) – фізичний капітал.

В моделі Г.Манківа – Д.Ромера – Д.Уейла людський капітал введено у виробничу функцію як окремий ресурс, поряд з фізичним капіталом, у такий спосіб [15, с.23]:

$$Y(t) = K(t)^\alpha H(t)^\beta [A(t)L(t)]^{1-\alpha-\beta} \quad (10)$$

$$\text{або: } y = k^\alpha h^\beta \quad (11)$$

де: $\alpha + \beta < 1$, йдеться про спадну віддачу виробничих ресурсів, а також

можливість різних внесків людського капіталу у створення продукту при забезпеченні сталого розвитку економіки;

y=Y/AL, k=K/AL, h=H/AL .

Безумовно, жодна з наведених моделей економічного зростання, як і потенційна можливість створення на їх основі якогось агрегованого показника, не є уніфікованим інструментом для прикладного використання в практичній діяльності щодо

ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУ СТРАНАМИ ЮГО-ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ В РАМКАХ ЧЕРНОМОРСКОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА И ГУАМ

математичного обрахунку характеру і розмірів впливу всіх чинників економічного зростання. Але кожна з них (в тому числі і багато інших розробок) надають можливість досліджувати різні аспекти, а за сукупністю – в цілому процес зростання економіки і суспільного розвитку.

Таким чином, комплексний, системний аналіз досліджених моделей економічного зростання дозволяє зробити важливі висновки відносно ролі людського капіталу в процесі економічного розвитку:

1. Людський капітал є безпосередньо учасником і фактором процесу економічного розвитку (разом з фізичними видами капіталу).

2. Чинниками впливу людського капіталу на економічне зростання є елементи внутрішньої структури людського капіталу і їх перелік не є вичерпним.

3. Результат економічної діяльності досягається в процесі використання капіталу, а критерієм ефективності розвитку є продуктивність цього використання (діяльності), що формує темпи та якість економічного зростання.

4. Довгострокове стійке економічне зростання можливе за умови залучення не тільки екстенсивних механізмів, а й інтенсивних (якісних) факторів розвитку, що забезпечується лише участю людського капіталу.

5. Одним з найважливіших факторів та джерелом економічного розвитку є інвестиційна діяльність.

6. Процес економічного зростання та розміри нагромадження знаходяться в безпосередній залежності від об'ємів споживання та схильності до заощаджень.

7. Ефективність економічного розвитку, як багатофакторної категорії, залежить від «еластичності» капіталу і «об'єктивності» праці, тобто набувають особливого значення характеристики якості людського капіталу.

Ефективне функціонування людського капіталу стає головною умовою і фактором економічного зростання, а його якість – безпосереднім чинником сталого економічного розвитку суспільства.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

1. Кривобороденко Г.П. Новая парадигма экономической теории / Г.П.Кривобороденко // Экономика та держава. – 2010. - №2. – С.34-43.
2. Буян І. Теорія і практика економічного зростання / І.Буян // Вісник Тернопільської академії народного господарства. – 2005. - №2. – С.9-26.
3. Гегель. Наука логики / Гегель. – М.: Мысль, 1970. – Т.1.
4. Верхоглядова Н.І. Людський капітал і показники економічного зростання / Н.І.Верхоглядова // Экономика та держава. – 2007. - №1. – С.84-86.
5. Дятлов С.А. Теория человеческого капитала: Учебное пособие / С.А.Дятлов. – СПбУЭФ, 1994. – 160с.
6. Критский М.М. Человеческий капитал / М.М.Критский. – Л.: Изд-во ЛГУ, 1991. – 120с.
7. Бородина Е. Человеческий капитал как основной источник экономического роста / Е.Бородина // Экономика Украины. – К, 2003. - №7. – С.48-58.
8. Самуэльсон П. Экономика: вводный курс / П.Самуэльсон. – М.: Прогресс, 1964. – 650с.
9. Агапова Т.А. Макроэкономика / Т.А.Агапова, С.Ф.Серегина. – М.: Прогресс, 1964.
10. Ковальчук В.М. Макроэкономика: теоретичний аспект / В.М.Ковальчук. – Тернопіль.: Астон, 1996.
11. Ковальчук В. Базові теорії і моделі економічного зростання / В.Ковальчук, М.Сарай // Вісник Тернопільської академії народного господарства. – 2005. - №2. – С.27-39.
12. Ковальчук В.М. Історія світової та української економічної думки / В.М.Ковальчук, М.І.Сарай. – Тернопіль.: Астон, 2004.
13. Мэнкью Н.Г. Макроэкономика / Н.Г.Мэнкью. – М.: МГУ, 1994.
14. Экономическая энциклопедия «Политическая экономия». В 4-х томах. – Т.3. – М.: Энциклопедия, 1980.
15. Радіонова І. Економічне зростання з участю людського капіталу / І.Радіонова // Экономика України. – 2009. - №1. – С.19-30.
16. Lucas R. On the mechanics of economic development / R.Lucas // "Journal of Monetary Economics" №22, 1988, p.3-42.
17. Romer D. Advanced Macroeconomics. 2th. / D.Romer / 2001, 3.8. Extending the Solow model to include human capital, p.133-143.

РЕЗЮМЕ

В роботі досліджено теоретичні засади процесів розвитку економічних систем та моделей економічного зростання. Проаналізовано класичні підходи до визначення критеріїв розвитку економіки, в тому числі за рахунок впливу людського капіталу, як найважливішого фактору економічного розвитку. Запропоновано комплексний системний підхід обґрунтування впливу людського капіталу на процеси економічного розвитку з використанням діалектичних методів дослідження.

Ключові слова: людський капітал, економічний розвиток, економічне зростання, фактори впливу і критерії оцінки ефективності.

РЕЗЮМЕ

В работе исследованы теоретические основы процессов развития экономических систем и моделей экономического роста. Выполнен анализ классических подходов к определению критериев развития экономики, в том числе под воздействием влияния человеческого капитала, как важнейшего фактора экономического развития. Предложен комплексный системный подход к обоснованию роли человеческого капитала на процессы экономического развития с использованием диалектических методов исследования.

Ключевые слова: человеческий капитал, экономическое развитие, экономический рост, факторы влияния и критерии оценки эффективности.

SUMMARY

In this work the theoretic principles of development of the economic systems and models of economic increase are examined. The analysis of classical approaching for determining the economy development' criterions, including the human capital influence as the main factor of human development is done. The complete and systematic approach to the base ground role of the human capital in the processes of the economical development with using dialectical research methods is also done.

Key words: human capital, economic development, economic increase, influence factors, criterions of effectiveness.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ГОСПОДАРЧОГО МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЮ ВЛАСНІСТЮ

Цибульська Л.О., к.е.н., доцент Приазовського державного технічного університету

Постановка проблеми. Господарчий механізм управління інтелектуальною власністю на рівні держави буде дієвим якщо активно та сімісно почнуть роботу в цьому напрямку великі підприємства які забезпечують вагомий внесок в розвиток державної інноваційної системи за рахунок використання та отримання патентів на винаходи та користі моделі. Питання щодо ролі великих підприємств у забезпеченні інноваційного економічного розвитку країни залишаються дискусійними. Вважається, що великі підприємства є ефективними в контексті технологічного розвитку через їх ресурсну спроможність забезпечити весь інноваційний цикл створення та практичної реалізації новітніх науково-технічних розробок [1, С.167]. Тому інноваційний шлях держави буде залежить від ефективності використання інтелектуальної власності підприємств, а як показник такої активності може виступати кількість патентів на підприємствах та вміння їх комерціалізувати.